

مروری بر حاشیه نشینی و مشکلات حاصل از آن در شهر تبریز

علی جعفری

دانشجوی مهندسی شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، ایران

چکیده

حاشیه نشینی سبکی از زندگی شهری است که به طور معمول در حومه شهرها ، به صورت نامتعارف شکل می گیرد و نبود ضوابط قانونی در استقرار ابنیه و تاسیسات در این مناطق، امکان خدمات رسانی را برای جمعیت ساکن سلب کرده و از سویی نیز به دلیل تجمع اقشار کم درآمد و مشکل دار در این مناطق، کانون های آسیب زا و پرخطر اجتماعی در آن تمرکز می یابد. پدیده حاشیه نشینی در ایران بعد از وقوع اصلاحات ارضی بوجود آمد. با توجه به اینکه اقتصاد متکی بر کشاورزی نتوانست جوابگوی نیاز واقعی روستائیان و ساکنان دهستان های بزرگ و کوچک باشد، موج مهاجرت روستائیان به شهرهای بزرگ آغاز شد و بعد از انقلاب نیز این پدیده ناموزون با سرعت بیشتری منجر به زایش نواحی حاشیه ای در اغلب مناطق کشور بخصوص در شهر تبریز گردید. حاشیه نشینی مسئله ای تک بعدی نیست که با تغییر کاربری یا جابجایی ساختمانها قابل حل شدن باشد. ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی حاشیه نشینی آن را به مشکلی تبدیل کرده است که جز با یک عزم ملی قابل حل شدن نخواهد بود و در این میان نشانه روی انگشت اتهام به سوی نهادی خاص مانند شهرداری ها چیزی جز ارجحیت دادن حاشیه ها بر متن که همانا حل کردن معضل حاشیه نشینی است نمی باشد. مقاله حاضر بصورت توصیفی بوده و روش تحقیق بصورت کتابخانه و میدانی بوده است.

واژه های کلیدی: حاشیه نشینی، مدیریت شهری، مهاجرت، خدمات رفاهی، شهرنشینی

۱- مقدمه

جمعیت شهری در سطح جهان رو به افزایش است و امروزه بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها ساکن هستند. در برخی از نقاط جهان بخصوص در کشورهای در حال توسعه، این رشد جمعیتی شهرها حاصل مهاجرت بیش از حد از روستا به شهرهاست. که باعث شکل گیری سکونتگاه های غیررسمی در داخل و اطراف شهرستانها، به عنوان "حاشیه نشینی" شناخته شده است که معمولاً بیشتر این مناطق قسمت های پرجمعیت شهری است که با مسکن با کیفیت پایین، عدم وجود فضای زندگی مناسب و خدمات عمومی و ... تا حد زیادی ناامن می باشند. (Marx, 2013) با این حساب بعد از جنگ جهانی دوم، از مسائل عمده کشورهای در حال توسعه، رشد سریع و ناهمگون شهرنشینی بود. رشد مهاجرت روستائیان به شهرهایی بود که هنوز توانایی جذب مهاجرین را نداشتند. این جمعیت نیاز به سرپناهی داشتند و از آنجا که در بازار رسمی زمین و مسکن نمی توانستند نیاز خود را برآورده سازند به بازار غیر رسمی زمین و مسکن روی آوردند و به ویژه در دهه پنجاه آلونک نشینی و حاشیه نشینی را شکل داده و گسترش دادند، تا آنجا که این پدیده امروزه یکی از بزرگترین مشکلات برنامه ریزان شده است که موجب رشد بخش عمده ای از شهرنشینی بر پایه اقتصاد غیررسمی همراه با گسترش سکونتگاه های غیررسمی است. این گویش را «غیررسمی شدن شهرنشینی» می نامند. به علت رشد سریع شهرنشینی در آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین، بیشتر شهرداری ها فاقد منابع مالی و سازمانی برای ارائه خدمات اصلی شهری اند و سرمایه گذاری بیشتر به محله های